

Anmeldelse: VULKANER. VARME HILSENER FRA JORDENS INDRE

Bog anmeldelse: Paul Martin Holm (2015):
Vulkaner. Varme hilsener fra Jordens indre. - 2. udg.
Gyldendal, 253 s. 299,95 kr.

Mit mellemste barn, Klara, var allerede som 9-10-årig en ferm læser. Dramatisk skulle det være, men Ronja Røverdatter var so much last year. Hun tegnede altid tornadoer, hvor huse, dyr og mennesker cirkulerede forfærdede højt oppe, eller vulkaner der hærgede byer og rædselsslagne mennesker. Snart læste hun Ringenes Herre, hvor det endelige opgør foregår ved Mount Doom i Saurons land, Mordor. Jeg slæbte kilovis af bøger om tornadoer, vulkaner og andre naturkatastrofer hjem til hende i de år. For 1½ uge siden savlede hun (som 24-årig) over denne bog.

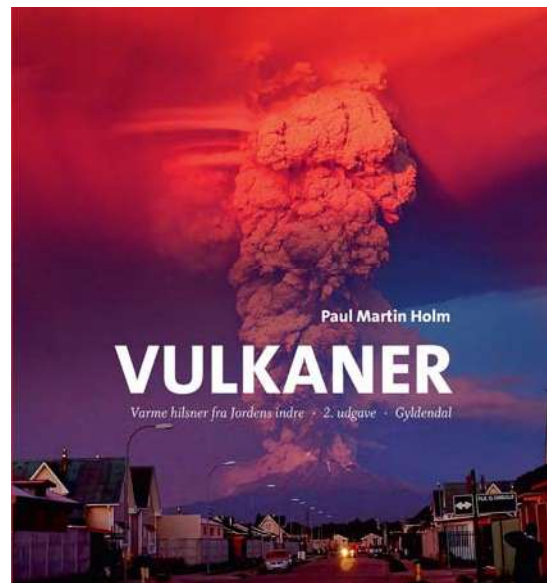
Mount Doom må være en af de få vulkaner, der ikke er nævnt og gennemgået i ”Vulkaner. Varme hilsener fra Jordens indre”. Det er en meget grundig, smuk, mangfoldig og på mange måder spændende bog, som jeg vil anbefale varmt til alle med blot en minimal faglig nysgerrighed i vulkaner – dog med en lille advarsel om at regulær kapitellæsning kræver faglighed, koncentration og tilbageklip. Det er 2den udgave – 1ste udgave (2012) gik min næse forbi.

Den starter, meget journalistisk, med en aktuel case – en medrivende næsten time-for-time-beskrivelse af Eyjafjallajökulls eksplosive udbrud i april 2010, hvor nord-europæisk og –amerikansk flytrafik var hæmmet i ugevis. Beskrivelsen er, som hele bogen, ledsaget af spændende og smukke fotos. Jeg var tryllebundet.

I de følgende kapitler kom jeg lidt ned på jorden, for her træder fag-vulkanologen i karakter. Her beskrives systematisk og naturhistorisk Jordens opbygning, forskellige magmatyper, forskellige lavatyper, udbrudstyper osv. Heldigvis fortsat med gode og godt tekstede fotos, meeen selv for en geologisk interesseret biolog som mig – hård kost på en onsdag aften. Der er, mener jeg, unødvendig meget gammeldags klassifikation med for mange svære fagord. For mange afsnit starter Poul-Pegepind-agtigt à la ”Grundstofferne omfordes til stadighed, og hertil medvirker det ydre lag af vand

i oceaner, floder og søer, hydrosfæren, og nedbør i høj grad. Jorden kan også opdeles efter konsistens eller stivhed. ... Et magmas sejhed bestemmes først og fremmest af dets sammensætning og temperatur...” – i lange baner. Faglighed og ambitioner er jeg stor tilhænger af, men suseme også af god formidling – ikke kun i sprog (for denne bog er såmænd mange steder ret velskrevet) men også i tanke og struktur. Fagligt er der næppe en finger at sætte på teksten (jeg fandt fx kun fire stavfejl i hele bogen), men det kunne gøres højfagligt på en lettere og mindre docerende måde.

Kapitel 7 løfter sig dog gevaldigt. Forklaringen på ”Hotspot-vulkanisme” er suveræn - permanente udposninger fra Jordens kappe (kappediapir) højt op i skorpen, der som en skærebrenner laver hul op igennem de glidende skorpeplader. Ved Hawaii har ”skærebrenneren” stået samme sted i over 100 mio år, mens Stillehavspladen er skredet mod NV (for at forsvinde ved Aleuterneddykningslinien). En stribe af ældre og ældre og udslukte vulkaner strækker sig derfor som et kølvand fra Hawaii, som et undersøisk tids-spor af Stillehavspladens passage henover skærebrenneren. Wow! Kapitel 8-9 er langt bedre end titlerne (hhv. ”Subduktionsvulkanisme” og ”Spredningszone-vulkanisme kombineret med hotspotvulkanisme” (hallo, er der en redaktør til stede?)). Dramatisk topeffekt er nok de pyroklastiske strømme, fx når en høj varm eksplosiv vulkanskyl falder sammen under sin egen vægt og danner 4-500 gr. varme aske- og gasskyer, der vælter frem over 5-20 km med 400 km/t (Herkuleanum og Pompeii år 79, Martinique 1902). Eller når loftet over et udtømt magmakammer under en vulkan bryder sammen og vulkantompen synker ned i vulkanen og danner en caldera (fx på La Palma og Tenerife, hvor jeg selv har tumlet rundt på den stejle kant med selv samme datter Klara).

Det er jo udmærket, at bogen beskriver danske aftryk af vulkanismen: de ca 180 askelag i moleret ved Limfjorden, hver ml. få mm op til 20 cm og i alt 4½ m, forårsaget af Nordatlantens opsprækning for 55 mio år siden. Jeg finder stumper her på Mols som ledeblokke fra Norske-Isen.

Mange af fagordene bliver lidt trættende – tefra, tuf, lapili, rhyolotisk magma, plinisk udbrud og scoriekegle. Redaktøren ku med fordel ha begrænset udvalget og så samlet dem i eet opslag, man ku sætte en post-it-flap ind ved, så man hurtigt ku orientere sig, når man (jeg) igen havde glemte hvad det var. Der er dog osse gode ord som skjold- og keglevulkaner, pimpsten, bomber og specielt når kun halvstørknet magma klasker kort ud og danner ”plaskekegler” eller langt ud og danner ”brødskorpebomber” og ”kokassebomber”.

Alligevel stor tak til Paul Martin Holm, som udfra sprogtonen nok nærmer sig emeritus-status, og tak til Gyldendal for at udgive snævre værker som digtsamlinger og vulkanbøger. Jeg tør ikke tænke på, hvor vild den ku ha været, hvis man allerede i starten af skrivefasen havde koblet en geologi-naturvejleder på de første skriveprøver. Køb den, og lev med at den ikke er perfekt – det er ingen af os.

Af Jens Reddersen